

การบูรณาการพรหมวิหารธรรมในกระบวนการเรียนรู้

Integrating the Brahmavihara (Four Sublime States of Mind) Principles into Educational Processes

พระครูอุทิศปริยัติสุนทร¹, พระราชอุทัยโสภณ² และ ประคอง มาโต³

Phrakru Uthitpariyatsunthon, Phrarachuthaisophon

and Prakong Mato

(ed.uthai@mcu.ac.th, psuk2514@Gmail.com

and Prakong99@hotmail.com)

Received: May 15, 2024
Revised: July 17, 2024
Accepted: September 12, 2024

บทคัดย่อ

การเรียนรู้โดยการบูรณาการหลักพรหมวิหาร 4 นั้นมีความจำเป็นอย่างมาก เพราะในสังคมไทยมีการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลมาเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิต การรู้เท่าทัน และการปรับตัวให้อยู่ได้อย่างเหมาะสมกับสภาพปัจจุบันแก่เด็กและเยาวชน ด้วยการนำหลักธรรมมาผสมผสานกับกรอบการเรียนรู้ทักษะจำเป็น ได้แก่ 1) ทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม 2) ทักษะด้านสารสนเทศ สื่อและเทคโนโลยี และ 3) ทักษะชีวิตและงานอาชีพ หลักธรรมที่สำคัญสำหรับการเรียนรู้ในยุคนี้ คือ พรหมวิหาร 4 ซึ่งประกอบด้วย 1) เมตตา การจัดการเรียนรู้อย่างมีเมตตาต่อผู้เรียนทุกคน เข้าใจ ใส่ใจและพร้อมที่จะช่วยเหลือ 2) กรุณา ความกรุณาต่อผู้เรียนที่ประสบปัญหา ให้ความช่วยเหลือ สนับสนุนและเป็นกำลังใจ 3) มุทิตา ความชื่นชมยินดี เมื่อผู้เรียนประสบความสำเร็จ สุดท้าย 4) อุเบกขา การวางเฉยต่อสิ่งที่ควบคุมไม่ได้ หรือเมื่อเผชิญปัญหาด้วยความสุขุม รอบคอบและใจเย็น เพราะการเรียนรู้ที่นำหลักธรรมมาผสมผสานจะช่วยก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดี เข้าใจ รับฟัง ให้กำลังใจ ให้อภัย การช่วยเหลือให้คำปรึกษา แนะนำ จัดกิจกรรมที่ส่งเสริมส่งเสริมผู้เรียน โดยเมื่อผู้เรียนประสบความสำเร็จ ให้คำชื่นชม ยกย่อง ร่วมยินดี กับความสุขของนักเรียน หรือเมื่อเกิดข้อผิดพลาดก็ต้องยอมรับความแตกต่างของผู้เรียน ควบคุมอารมณ์ตนเองไม่ให้โมโห หงุดหงิดง่าย ใช้สติในการรับมือกับสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น ผู้เรียนก็จะเกิด

^{1, 2, 3} วิทยาลัยสงฆ์อุทัยธานี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Uthai Thani College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ความรู้ที่อบอุ่น ปลอดภัย มีความสุข เกิดความศรัทธา รัก เคารพ เชื่อถือ ส่งผลต่อการเรียนรู้ พัฒนาการและคุณภาพชีวิตของผู้เรียนให้เติบโตไปเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพ รู้จักคิด รู้จักทำ รู้จักรับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัว สังคมและประเทศชาติต่อไป

คำสำคัญ : การบูรณาการ, การเรียนรู้, พรหมวิหารธรรม, ศตวรรษที่ 21

Abstract

The integration of the Four Brahmavihāras (Divine Abidings) into learning is critically important in Thai society, where digital technology has become an integral part of daily life. To ensure that children and youth are equipped with the awareness and adaptability needed to navigate contemporary challenges, it is essential to blend core Buddhist principles with key 21st-century learning skills. These include: 1) learning and innovation skills, 2) information, media, and technology skills, and 3) life and career skills. The Four Brahmavihāras—*Mettā* (loving-kindness), *Karuṇā* (compassion), *Muditā* (sympathetic joy), and *Upekkhā* (equanimity)—are foundational virtues that enhance the learning experience. *Mettā* promotes inclusive and caring instruction; *Karuṇā* ensures emotional support for learners facing challenges; *Muditā* encourages recognition and celebration of students' achievements; and *Upekkhā* fosters mindfulness and emotional regulation in the face of difficulties. Integrating these values fosters empathetic teacher-student relationships, emotional safety, active listening, and constructive guidance. It also cultivates an educational environment that encourages acceptance of individual differences and emotional self-control. As a result, learners feel safe, valued, and motivated, which enhances their development, learning outcomes, and overall quality of life. This approach ultimately nurtures responsible, thoughtful individuals who contribute positively to their families, society, and the nation.

Keywords: Integration, Learning, Brahmavihāra, 21st Century Skills

บทนำ

ตามมาตรา 24 การจัดกระบวนการเรียนรู้ ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการ ดังต่อไปนี้ 1) จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล 2) ฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา 3) จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง 4) จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้ง ปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา 5) ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียนและอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ รวมทั้ง สามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ 6) จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดาผู้ปกครองและบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ

ฉะนั้น ในยุคศตวรรษที่ 21 นี้ ความตระหนักในแนวทางการจัดการเรียนรู้ของครูจึงมิใช่เป็นแค่ผู้สอนถ่ายทอดความรู้ แต่ครูต้องมีการพัฒนาทักษะการจัดการเรียนรู้ และต้องหมั่นพัฒนาตนเองอยู่เสมอเพื่อให้เกิดองค์ความรู้ เพื่อก้าวทันกับการเปลี่ยนแปลงของโลก มีความเข้าใจในความแตกต่าง สามารถวิเคราะห์ผู้เรียนแต่ละคนและด้วยกระบวนการนำทักษะและความรู้ด้านต่าง ๆ เช่น ปัญญาประดิษฐ์ (AI) มาประยุกต์ใช้สร้างโอกาสทางการศึกษาใหม่ ๆ เป็นต้น ช่วยให้ครูสามารถสอนนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ บรรลุศักยภาพสูงสุด เกิดเป็นสัมฤทธิ์ผลทางเรียนกับผู้เรียนดีขึ้นในทุก ๆ ด้าน ครูจึงเปรียบเหมือนเป็นผู้จุดประกายความอยากรู้อยากเห็น กระตุ้นให้นักเรียนใฝ่หาความรู้ ไม่ใช่แค่รับข้อมูลที่ครูสอนอีกต่อไป ทำให้ผู้เรียนสามารถค้นพบศักยภาพและความสนใจของตนเองได้อย่างแท้จริง ทำให้ผู้เรียนกล้าคิด กล้าแสดงออก กล้าตั้งคำถาม ในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยตนเอง ครูจึงเป็นผู้สร้างแรงบันดาลใจและจุดประกายความคิดสร้างสรรค์ ปลูกฝังทักษะชีวิต เตรียมผู้เรียนให้พร้อมรับมือกับโลกที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ เป็นผู้ประเมินผลอย่างรอบด้าน ทั้งพัฒนาการ ความตั้งใจ ความพยายาม ศักยภาพและความสนใจของนักเรียนแต่ละคน ส่งเสริมให้พวกเขาบรรลุศักยภาพสูงสุด

ดังนั้น ในศตวรรษที่ 21 นี้ ครูต้องมีการเรียนรู้และพัฒนาตนเองอยู่เสมอให้ก้าวทันเทคโนโลยี ความรู้ใหม่ ๆ พร้อมหาวิธีการสอนที่ทันสมัย เพื่อนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ เป็นผู้ดูแลเอาใจใส่ เข้าใจและรับฟังปัญหาของนักเรียน เป็นที่ปรึกษาให้คำแนะนำช่วยเหลือและสนับสนุนนักเรียนทั้งด้านการเรียน และด้านอื่น ๆ เปิดโอกาสให้นักเรียนได้แสดงออก ได้ลองผิดลองถูก ค้นพบข้อผิดพลาด เกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง เป็นผู้สร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ปลอดภัย สนุกสนาน มีความท้าทาย สามารถกระตุ้นให้นักเรียนเกิดการอยากเรียนรู้ได้

การนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ หลักพรหมวิหาร 4 มาประยุกต์ใช้กับการจัดการเรียนรู้ของครูอันประกอบด้วย 1) เมตตา ความปรารถนาดี ปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข ไม่ตรีจิต แม่ไมตรี คิดทำประโยชน์แก่สรรพสัตว์ นำหลักเมตตา มาประยุกต์ใช้ด้วยวิธีการในการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่อบอุ่น โดยครูต้องแสดงออกถึงความรัก ความห่วงใยต่อนักเรียนทุกคน ทำให้ผู้เรียนมีความรู้สึกปลอดภัยและเป็นกันเองในห้องเรียน จะช่วยกระตุ้นให้นักเรียนอยากเรียนรู้ ครูต้องใช้คำพูดที่เป็นกำลังใจ ชื่นชม และให้รางวัลเมื่อนักเรียนทำได้ดี มีการปรับวิธีการสอนให้เหมาะสมกับความแตกต่างของนักเรียนและต้องเข้าใจถึงความแตกต่างของแต่ละบุคคล ปรับวิธีการสอนให้เหมาะสมกับความต้องการของนักเรียนแต่ละคน 2) กรุณา ความสงสาร ปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ ใฝ่ใจช่วยเหลือ บำบัดความทุกข์ยาก นำหลักกรุณา มาประยุกต์ใช้ด้วยวิธีการคอยให้ความช่วยเหลือนักเรียนที่ประสบปัญหา เมื่อพบว่านักเรียนมีปัญหา ครูต้องเข้าไปคอยให้คำปรึกษา ช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาร่วมกัน สร้างแรงบันดาลใจให้นักเรียน ครูต้องทำตัวที่เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับนักเรียน สร้างแรงบันดาลใจให้นักเรียนมุ่งมั่นในการเรียนรู้ ส่งเสริมให้นักเรียนมีความรับผิดชอบต่อนตนเองและผู้อื่น โดยการสอนให้นักเรียนรู้จักแบ่งปันช่วยเหลือผู้อื่นและมีความรับผิดชอบต่อสังคม 3) มุทิตา ความยินดี ยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี มีจิตผ่องใส เบิกบาน ชื่นชมเมื่อผู้อื่นมีความสุข นำหลักมุทิตา มาประยุกต์ใช้ด้วยวิธีการให้การชื่นชมและยกย่องความสำเร็จของผู้เรียน เมื่อผู้เรียนมีผลงานที่ดี ครูควรชื่นชมและให้กำลังใจอย่างจริงใจ สร้างความมั่นใจในตนเองให้กับผู้เรียน ครูสร้างโอกาสให้นักเรียนได้แสดงความสามารถและได้รับคำชมเชย สร้างบรรยากาศการแข่งขันที่เป็นมิตร ครูส่งเสริมให้นักเรียนเรียนรู้จากกันและกันและร่วมกันพัฒนา 4) อุเบกขา ความวางเฉย รู้จักวางอุเบกขาใจเป็นกลาง ไม่เอนเอียงด้วยความรักหรือชัง นำหลักมุทิตา มาประยุกต์ใช้ด้วยวิธีการ รักษามาตรฐานและความยุติธรรม ครูปฏิบัติต่อนักเรียนทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน ไม่เลือกปฏิบัติ ควบคุมอารมณ์และความรู้สึก ครูรักษาอารมณ์ให้สงบ ไม่โกรธง่ายและไม่แสดงความ

ลำเอียง เป็นกลางในการประเมินผล ครูประเมินผลงานของนักเรียนอย่างเป็นธรรม โดยพิจารณาจากความสามารถและความพยายามของนักเรียนแต่ละคน มาใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติ เพราะการดำเนินชีวิตตามแนวทางของวิถีพุทธจะช่วยให้เรามีชีวิตที่มีความสุข สงบและพ้นทุกข์ ครูในฐานะเป็นผู้จุดประกายความอยากรู้อยากเห็น กระตุ้นให้นักเรียนใฝ่หาความรู้ สามารถนำมาประยุกต์ใช้พัฒนาศักยภาพของตนเอง ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ตาม มาตรา 24 การจัดกระบวนการเรียนรู้ ที่ระบุทั้ง 6 ด้าน และสอดคล้องกับการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ช่วยให้นักเรียนสามารถพัฒนาทักษะที่สำคัญ ๆ อันเป็นสมรรถนะที่ต่อการดำเนินชีวิต คือ 1) ทักษะการคิดวิเคราะห์ นักเรียนเรียนรู้ที่จะคิดอย่างมีวิจารณญาณ แยกแยะสิ่งดีไม่ดีและตัดสินใจด้วยตนเอง 2) ทักษะการแก้ปัญหา นักเรียนเรียนรู้ที่จะเผชิญปัญหา คิดหาวิธีแก้ไขและอดทนต่ออุปสรรค 3) ทักษะการสื่อสาร นักเรียนเรียนรู้ที่จะสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ รับฟังผู้อื่นและร่วมแสดงความคิดเห็นกับผู้อื่นอย่างสุภาพ 4) ทักษะการทำงานร่วมกัน นักเรียนเรียนรู้ที่จะทำงานเป็นทีม เคารพซึ่งกันและกันและช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่น 5) ทักษะการคิดสร้างสรรค์ นักเรียนเรียนรู้ที่จะคิดใหม่ คิดต่าง ริเริ่มสร้างสรรค์ผลงานและกล้าแสดงออก

สรุปได้ว่า การนำหลักพรหมวิหาร 4 มาประยุกต์ใช้ในการสอน จะเป็นการหล่อหลอมให้เกิดทักษะชีวิต คุณธรรมจริยธรรมและเตรียมความพร้อมให้นักเรียนเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพ สามารถใช้ชีวิตอย่างมีความสุขและเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาสังคมต่อไป

กระบวนการเรียนรู้

เพื่อให้เข้าใจในความเป็นครูในศตวรรษที่ 21 กับการประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4 ได้ดียิ่งขึ้น เบื้องต้นต้องเข้าใจแนวคิดที่จะช่วยให้ครูเข้าใจธรรมชาติของการเรียนรู้ กลไกการเรียนรู้ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ รูปแบบการเรียนรู้และความแตกต่างระหว่างบุคคลก่อน ดังนี้

1. กระบวนการเรียนรู้ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ความรู้ ทักษะ เจตคติและความสามารถของบุคคล ซึ่งเกิดขึ้นจากประสบการณ์ การฝึกฝน การสังเกต การอ่าน การฟัง หรือจากการปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม กระบวนการเรียนรู้ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตลอดชีวิต ไม่ได้จำกัดอยู่แคในวัยเรียนเท่านั้น แนวคิดนี้มีส่วนช่วยให้ทกวิจัยเข้าใจธรรมชาติของการเรียนรู้ กลไกการเรียนรู้ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ รูปแบบการ

เรียนรู้และความแตกต่างระหว่างบุคคล ทฤษฎีการเรียนรู้มีมากมายหลายทฤษฎี แต่ละทฤษฎีมุ่งเน้นอธิบายการเรียนรู้ในแง่มุมที่แตกต่างกัน พระวิเทศพรหมคุณ (2565) กล่าวไว้ดังนี้ 1) ทฤษฎีพฤติกรรมนิยม เน้นการอธิบายการเรียนรู้ผ่านการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม มุ่งเน้นการเสริมแรงและลงโทษ 2) ทฤษฎีจิตวิทยาญาณวิทยา เน้นการอธิบายการเรียนรู้ผ่านกระบวนการคิด การรับรู้ การจดจำและการแก้ปัญหา 3) ทฤษฎีสังคมนิยม เน้นการอธิบายการเรียนรู้ผ่านการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น การเรียนรู้จากแบบอย่าง และการเรียนรู้ในสังคม 4) ทฤษฎีสถาปัตยกรรม เน้นการอธิบายการเรียนรู้ผ่านการสร้างผลงาน การคิดริเริ่มสร้างสรรค์และการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ 5) ทฤษฎีปัญญานิยม เน้นกระบวนการคิด การแก้ปัญหา การจดจำ เหมาะกับการเรียนรู้เนื้อหาวิชาการที่ซับซ้อน 6) ทฤษฎีหุปัญญา เน้นความแตกต่างของผู้เรียนในด้านสติปัญญา มักใช้ในการพัฒนาการเรียนรู้แบบ Personalized Learning เป็นการเรียนรู้แบบปรับให้เหมาะกับบุคคล

2. องค์ประกอบสำคัญของกระบวนการเรียนรู้ Kemp และเดย์ตัน (Kemp and Dayton, 1985) กล่าวว่า องค์ประกอบการเรียนรู้ที่สำคัญมีดังนี้ 1) แรงจูงใจ เป็นสิ่งที่กระตุ้นให้บุคคลเกิดความอยากรู้อยากเห็น ต้องการเรียนรู้และใฝ่หาความรู้ 2) ประสบการณ์ เป็นสิ่งที่บุคคลได้รับจากการสัมผัส เรียนรู้ ผูกพันหรือปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม 3) การฝึกฝน เป็นการทำซ้ำ ๆ เพื่อพัฒนาทักษะ ความรู้และความจำ 4) ความรู้เดิม เป็นสิ่งที่บุคคลมีอยู่แล้ว เป็นพื้นฐานในการเรียนรู้สิ่งใหม่ 5) สภาพแวดล้อม เป็นสิ่งที่อยู่รอบตัวบุคคล มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้

3. ผลลัพธ์ของการเรียนรู้ ได้แก่ 1) การเปลี่ยนแปลงไปสู่พฤติกรรมใหม่ หรือเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมเดิม 2) การเปลี่ยนแปลงความรู้ ความเข้าใจ 3) การเปลี่ยนแปลงทักษะใหม่ หรือพัฒนาทักษะเดิม 4) การเปลี่ยนแปลงเจตคติ ความเชื่อ มีทัศนคติใหม่

4. ความแตกต่างระหว่างบุคคล บุคคลแต่ละคนมีความแตกต่างกันในการเรียนรู้ ได้แก่ 1) ความแตกต่างในการเรียนรู้ บางคนเรียนรู้ผ่านการฟัง บางคนเรียนรู้ผ่านการอ่าน บางคนเรียนรู้ผ่านการลงมือทำ 2) ความเร็วในการเรียนรู้ บางคนเรียนรู้เร็ว บางคนเรียนรู้ช้า 3) สไตล์การเรียนรู้ บางคนชอบเรียนรู้คนเดียว บางคนชอบเรียนรู้เป็นกลุ่ม 4) ความสนใจ บางคนสนใจเรื่องนี้ บางคนสนใจเรื่องนั้น

5. การประยุกต์ใช้ทฤษฎีการเรียนรู้ ทฤษฎีการเรียนรู้สามารถนำมาประยุกต์ใช้เพื่อ 1) พัฒนาการออกแบบการสอน ออกแบบการสอนให้ตรงกับความต้องการของผู้เรียน 2) พัฒนาวิธีการสอน เลือกใช้วิธีการสอนที่เหมาะสมกับรูปแบบการเรียนรู้ของผู้เรียน 3) พัฒนาสื่อการสอน ออกแบบสื่อการสอนให้ดึงดูดความสนใจและช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจเนื้อหา 4) พัฒนาการวัดผลและประเมินผล ออกแบบการวัดผลและประเมินผลให้ตรงกับวัตถุประสงค์การเรียนรู้

แนวคิดในการเลือกวิธีพัฒนาการเรียนรู้และการประเมินผล

แนวคิดช่วยให้ครูเลือกวิธีการ เทคนิคและเครื่องมือที่เหมาะสมในการพัฒนาการเรียนรู้ที่เหมาะสม โดยทำหน้าที่เป็นกรอบความคิดที่ช่วยให้ครูเข้าใจธรรมชาติของการเรียนรู้ วิเคราะห์ปัญหาและเลือกกลยุทธ์ที่ตรงจุด สรุพล ศรีสุขุม (2562) กล่าวไว้ ดังนี้ 1) เข้าใจกระบวนการเรียนรู้ ทฤษฎีการเรียนรู้แต่ละทฤษฎี อธิบายกลไกและวิธีการที่ผู้เรียนเรียนรู้ ช่วยให้ครูเข้าใจว่า ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับเนื้อหาอย่างไร ประมวลผลข้อมูลอย่างไรและจดจำและเรียกใช้ความรู้ได้อย่างไร 2) ระบุเป้าหมายการเรียนรู้ ทฤษฎีการเรียนรู้ช่วยกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนสำหรับการพัฒนาการเรียนรู้ เป้าหมายเหล่านี้ ควรสอดคล้องกับหลักการของทฤษฎีที่เลือก 3) เลือกวิธีการที่เหมาะสม ทฤษฎีการเรียนรู้แต่ละทฤษฎีแนะนำวิธีการ และเทคนิคที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาการเรียนรู้ เช่น ทฤษฎีการเรียนรู้แบบสร้างสรรค์ เป็นต้น เน้นการให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมกับเนื้อหาและสร้างความรู้ด้วยตนเอง 4) ประเมินผลการเรียนรู้ ทฤษฎีการเรียนรู้ช่วยกำหนดวิธีการประเมินผลการเรียนรู้ที่เหมาะสม การประเมินผลควรวัดผลลัพธ์ที่สอดคล้องกับเป้าหมายการเรียนรู้ที่กำหนด

ส่วนแนวคิดในการประเมินผลการพัฒนาการเรียนรู้ 1) ช่วยให้ครูสามารถเลือกเครื่องมือและวิธีการที่เหมาะสม เช่น ทฤษฎีการเรียนรู้ แนวคิดเกี่ยวกับวิธีการเรียนรู้ของผู้เรียนช่วยให้ครูเลือกเครื่องมือที่เหมาะสมในการวัดผล ทฤษฎีพฤติกรรมนิยม เน้นการวัดผลผ่านการสังเกตพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลง ทฤษฎีสถิตนิยม เน้นการวัดผลผ่านการสัมภาษณ์ การเขียน หรือการแสดงผลงาน ทฤษฎีการวัดผล แนวคิดเกี่ยวกับการวัดผลอย่างเป็นระบบช่วยให้ครูเลือกวิธีการเก็บข้อมูลที่ต้องและเชื่อถือได้ 2) วิเคราะห์ผลลัพธ์ได้ โดยครูสามารถใช้ทฤษฎีสถิต แนวคิดเกี่ยวกับสถิตมาช่วยให้ครูวิเคราะห์ข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้อย่างเป็นระบบ ทฤษฎีการตีความ แนวคิดเกี่ยวกับการตีความผลมาช่วยให้ครูอธิบายความหมายของข้อมูลและเชื่อมโยงกับทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง และ 3) ตีความผลการประเมินผลได้ ครูใช้ ทฤษฎีการพัฒนา แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาของผู้เรียนช่วยให้ครูตีความผลลัพธ์ในบริบทของการพัฒนา ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลง แนวคิดเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงช่วยให้ครูตีความผลลัพธ์ในบริบทของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน

สรุปได้ว่า แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการเรียนรู้ มีมากมายและหลากหลาย การเลือกใช้ทฤษฎีที่เหมาะสม ขึ้นอยู่กับการพัฒนาการเรียนรู้ ของครูว่ามีวัตถุประสงค์และบริบทของการศึกษาอย่างไร การที่ครูได้ทำการศึกษาและวิเคราะห์

ทฤษฎีอย่างละเอียด จะช่วยให้การพัฒนาการเรียนรู้มีประสิทธิภาพ เกิดผลลัพธ์ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาระบบการศึกษาและยกระดับคุณภาพการศึกษาของชาติให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

ทฤษฎีการเรียนรู้ (Learning Theories)

ทฤษฎีการเรียนรู้เป็นรากฐานสำคัญในความเป็นครูในศตวรรษที่ 21 ทฤษฎีเหล่านี้ช่วยอธิบายว่า ผู้เรียนเรียนรู้อย่างไร อะไรคือปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ และสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้และสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับหลักพรหมวิหาร 4 ได้อย่างไร ทฤษฎีการเรียนรู้ที่สำคัญ ได้แก่

1. ทฤษฎีพฤติกรรมนิยม (Behaviorism) เป็นแนวคิดทางจิตวิทยาที่มุ่งเน้นไปที่การศึกษาพฤติกรรมที่สังเกตได้ของมนุษย์ โดยให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้า (Stimulus) กับการตอบสนอง (Response) มากกว่าการศึกษาจิตใต้สำนึก นักวิชาการที่มีบทบาทสำคัญในทฤษฎีพฤติกรรมนิยม ประกอบด้วย เอ็ดเวิร์ด ลี ธอร์นไดค์ (Edward Lee Thorndike) นักจิตวิทยาชาวอเมริกัน ที่มีชื่อเสียงโด่งดังในช่วงต้นศตวรรษที่ 20 ผลงานของเขาเกี่ยวกับการเรียนรู้ของสัตว์ นำไปสู่การพัฒนาแนวคิดสำคัญ ๆ มากมายในทฤษฎีพฤติกรรมนิยม ผลงานสำคัญของธอร์นไดค์ คือ การทดลองเกี่ยวกับแมวในกล่องปริศนา ธอร์นไดค์ ได้ทำการทดลองโดยใส่แมวไว้ในกล่องที่มีกลไกเปิดประตูได้ แมวจะต้องเรียนรู้วิธีเปิดประตูเพื่อออกจากกล่องและรับอาหาร ผลการทดลองพบว่า แมวเรียนรู้วิธีเปิดประตูโดยใช้เวลาและความพยายามน้อยลงเรื่อย ๆ ธอร์นไดค์ สรุปว่า การเรียนรู้เกิดขึ้นจากกระบวนการลองผิดลองถูก (Trial and Error) และการเสริมแรง (Reinforcement) กฎแห่งผล (Law of Effect) ธอร์นไดค์ เสนอว่า พฤติกรรมที่ได้รับผลลัพธ์ที่น่ายินดี เช่น ได้รับรางวัล เป็นต้น มีแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นอีกในอนาคต ในทางตรงกันข้าม พฤติกรรมที่ได้รับผลลัพธ์ที่ไม่น่ายินดี เช่น ถูกลงโทษ) เป็นต้น มีแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นน้อยลง

กฎแห่งการใช้ (Law of Use) ธอร์นไดค์ เสนอว่า พฤติกรรมที่ถูกใช้บ่อย ๆ จะมีแนวโน้มที่จะกลายเป็นนิสัย ในทางตรงกันข้าม พฤติกรรมที่ไม่ได้ใช้งาน จะมีแนวโน้มที่จะเลือนหายไป แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ของ ธอร์นไดค์ มีอิทธิพลอย่างมากต่อทฤษฎีพฤติกรรมนิยม ในการเสริมแรงและการลงโทษ กลายเป็นรากฐานสำคัญของทฤษฎีพฤติกรรมนิยม นักจิตวิทยาหลายคน เช่น จอห์น บี. วัตสัน (John B. Watson) และ บี. เอฟ. สกินเนอร์ (B.F. Skinner) เป็นต้น โดยพวกเขาได้ต่อยอดงานของธอร์นไดค์และ

พัฒนาแนวคิดของทฤษฎีพฤติกรรมนิยมให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น แนวคิดของ ธอร์นไคค์ เกี่ยวกับการเรียนรู้ การเสริมแรงและการลงโทษ ยังคงถูกนำไปใช้ในหลากหลายสาขา เช่น ด้านการศึกษา ครูสามารถใช้การเสริมแรงเพื่อกระตุ้นให้นักเรียนเรียนรู้ ได้แก่ การให้รางวัลแก่นักเรียนที่ทำการบ้านเสร็จ ด้านจิตวิทยา นักจิตวิทยาสามารถใช้การเสริมแรงเพื่อช่วยให้ผู้ป่วยเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ได้แก่ การให้รางวัลแก่ผู้ป่วยที่สามารถควบคุมอารมณ์ได้ ด้านการฝึกอบรม ผู้ฝึกสอนสามารถใช้การเสริมแรงเพื่อช่วยให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมเรียนรู้ทักษะใหม่ เช่น การให้รางวัลแก่พนักงานที่สามารถขายสินค้าได้ตามเป้าหมาย สรุปว่า เอ็ดเวิร์ด ลี ธอร์นไคค์ เป็นผู้บุกเบิกทฤษฎีพฤติกรรมนิยม ผลงานของเขามีอิทธิพลอย่างมากต่อการศึกษาและจิตวิทยา แนวคิดของเขาเกี่ยวกับการเรียนรู้ การเสริมแรงและการลงโทษ ยังคงถูกนำไปใช้ในหลากหลายสาขาจนถึงปัจจุบัน

แนวคิดของ จอห์น บี. วัตสัน (John B. Watson) นักจิตวิทยาชาวอเมริกัน ผู้มีบทบาทสำคัญในการก่อตั้งและพัฒนาทฤษฎีพฤติกรรมนิยม (Behaviorism) ในช่วงต้นศตวรรษที่ 20 เขาได้รับการยกย่องว่าเป็นบิดาแห่งทฤษฎีพฤติกรรมนิยม ได้นิยามพฤติกรรมนิยมว่า เป็นการศึกษาพฤติกรรมของมนุษย์และสัตว์ โดยเน้นการสังเกตและวัดพฤติกรรมภายนอกที่มองเห็นได้ ทฤษฎีนี้มุ่งเน้นไปที่การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้า (Stimulus) และการตอบสนอง (Response) โดยไม่สนใจกระบวนการทางจิตภายใน ด้วยการทดลองกับเด็กชายวัย 9 เดือน ชื่อ อัลเบิร์ต วัตสันทำการทดลองที่โด่งดังชื่อ Little Albert Experiment ซึ่งเขาวางเงื่อนไขแบบคลาสสิก (Classical Conditioning) ในตอนแรก อัลเบิร์ต ไม่แสดงอาการกลัวสิ่งเร้าต่าง ๆ เช่น หนูขาว กระต่าย หรือขนสัตว์ เป็นต้น วัตสัน เริ่มทำการทดลองโดยจับคู่หนูขาวกับเสียงดังจากท่อน้ำ เมื่ออัลเบิร์ต เห็นหนูขาว เขาจะได้ยินเสียงดังและเกิดอาการกลัว ในการทดลองซ้ำ ๆ อัลเบิร์ต เริ่มแสดงอาการกลัวหนูขาว โดยไม่ต้องมีเสียงดังร่วมด้วย ผลลัพธ์ของการทดลองแสดงให้เห็นว่า อัลเบิร์ต เรียนรู้ที่จะกลัวหนูขาวผ่านกระบวนการวางเงื่อนไขแบบคลาสสิก เขากลัวหนูขาวเพราะเชื่อมโยงหนูขาวกับเสียงดังที่สร้างความไม่พอใจ ในการทดลองกับ อัลเบิร์ต วัตสันถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างหนักในประเด็นจริยธรรม กล่าวคือ เขาไม่ได้ขอความยินยอมจากพ่อแม่ของอัลเบิร์ต และไม่ได้พยายามช่วยเหลืออัลเบิร์ตให้พ้นจากความกลัว แต่ถึงอย่างไร จอห์น บี. วัตสัน ถือว่ามีบทบาทสำคัญในการก่อตั้งและพัฒนาทฤษฎีพฤติกรรมนิยม ผลงานของเขาช่วยให้เข้าใจพฤติกรรมของมนุษย์และสัตว์และนำไปประยุกต์ใช้ในหลากหลายสาขา

แนวคิดของ เบอร์ริส เอฟ. สกินเนอร์ (Burrhus F. Skinner) นักจิตวิทยาชาวอเมริกัน มีผลงานโด่งดังเกี่ยวกับการวิเคราะห์พฤติกรรม (Behaviorism) ได้รับการยกย่องว่าเป็นนักจิตวิทยาที่มีอิทธิพลมากที่สุดในศตวรรษที่ 20 ผลงานหลักของสกินเนอร์

มุ่งเน้นไปที่การศึกษาพฤติกรรมที่สังเกตได้ (Observable Behavior) เขาเชื่อว่า พฤติกรรมถูกควบคุมโดยผลที่ตามมา (Consequences) ซึ่งหมายความว่า พฤติกรรมที่มีแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นอีกครั้ง มักเกิดจากผลลัพธ์ที่ตามมาในเชิงบวก ในทางกลับกัน พฤติกรรมที่มีแนวโน้มที่จะลดลง มักเกิดจากผลลัพธ์ที่ตามมาในเชิงลบ ทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบตัวดำเนินการ (Operant Conditioning) ของสกินเนอร์ อธิบายว่า พฤติกรรมนั้น ถูกควบคุมโดยผลที่ตามมาอย่างไร ทฤษฎีนี้แบ่งผลที่ตามมาออกเป็นสองประเภท ได้แก่ 1) การเสริมแรง (Reinforcement) เป็นสิ่งที่เพิ่มโอกาสในการเกิดขึ้นของพฤติกรรม การเสริมแรงสามารถเป็นได้ทั้งสิ่งที่เป็นรูปธรรม เช่น อาหารหรือเงิน เป็นต้น หรือสิ่งที่เป็นนามธรรม เช่น คำชมเชยหรือการให้ความสนใจ เป็นต้น 2) การลงโทษ (Punishment) เป็นสิ่งที่ลดโอกาสในการเกิดขึ้นของพฤติกรรม การลงโทษสามารถเป็นได้ทั้งสิ่งที่เป็นรูปธรรม เช่น การถูกตีหรือการถูกกักบริเวณ หรือสิ่งที่เป็นนามธรรม เช่น การถูกตำหนิหรือการเพิกเฉย เป็นต้น

สกินเนอร์ ได้ใช้ทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบตัวดำเนินการเพื่ออธิบายและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่หลากหลาย เขาได้ใช้ทฤษฎีนี้เพื่อพัฒนาวิธีการสอนใหม่ การออกแบบโปรแกรมการเสริมแรงและการรักษาพฤติกรรม ผลงานของสกินเนอร์มีอิทธิพลอย่างมากต่อสาขาจิตวิทยา ทฤษฎีของเขาถูกนำไปใช้ในหลากหลายสาขา รวมถึงการศึกษา ธุรกิจและการดูแลสุขภาพ ผลงานของสกินเนอร์ ประกอบด้วย 1) กล่องสกินเนอร์ (Skinner Box) เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาพฤติกรรมของสัตว์ โดยใช้การเสริมแรงและการลงโทษเพื่อควบคุมพฤติกรรม 2) การสอนแบบโปรแกรม (Programmed Instruction) เป็นวิธีการสอนที่แบ่งเนื้อหาออกเป็นหน่วยย่อยและให้ผู้เรียนเรียนรู้ทีละหน่วย โดยใช้การเสริมแรงเพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียน เรียนรู้ต่อไป 3) การปรับพฤติกรรม (Behavior Modification) เป็นเทคนิคที่ใช้หลักการของทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบตัวดำเนินการเพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม สรุปว่า เบอรัล เอส. สกินเนอร์ เป็นนักจิตวิทยาที่มีชื่อเสียงโด่งดังในผลงานเกี่ยวกับการวิเคราะห์พฤติกรรม ทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบตัวดำเนินการของเขาส่งผลให้ พฤติกรรมนั้น ถูกควบคุมโดยผลที่ตามมา ผลงานของเขามีอิทธิพลอย่างมากต่อสาขาจิตวิทยาและถูกนำไปใช้ในหลากหลายสาขาในเวลาต่อมา

2. ทฤษฎีปัญญานิยม (Cognitivism) อีกชื่อหนึ่งว่า ทฤษฎีความรู้ความเข้าใจ มุ่งเน้นไปที่กระบวนการภายในจิตใจ ความคิด ความรู้ ความเชื่อ การรับรู้ การจดจำ และการคิด ซึ่งมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมและการเรียนรู้ของมนุษย์ ทฤษฎีนี้ให้ความสำคัญกับกระบวนการคิดมากกว่าการมองพฤติกรรมเป็นเพียงการตอบสนองต่อสิ่งเร้า แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มหลัก คือ ทฤษฎีโครงสร้างทางปัญญา (Structuralism) เป็นทฤษฎีทางจิตวิทยาที่ศึกษาโครงสร้างของจิตใจมนุษย์ โดยเชื่อว่าจิตใจมนุษย์ประกอบด้วยองค์ประกอบที่

เชื่อมโยงกัน องค์ประกอบเหล่านี้สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ 1) องค์ประกอบพื้นฐาน (Fundamental Elements) เป็นองค์ประกอบที่เล็กที่สุดของจิตใจมนุษย์ ไม่สามารถแบ่งแยกออกได้อีก เช่น ความคิด ความรู้สึก อารมณ์ ประสาทสัมผัส เป็นต้น และ 2) องค์ประกอบที่ซับซ้อน (Complex Elements) เป็นองค์ประกอบที่เกิดจากองค์ประกอบพื้นฐานมารวมกัน เช่น ความคิดรวบยอด ความเชื่อ ค่านิยม บุคลิกภาพ เป็นต้น

นักจิตวิทยาเสนอทฤษฎีโครงสร้างทางปัญญา เช่น ทฤษฎีโครงสร้างทางปัญญาของ โฮเวิร์ด การ์ดเนอร์ (Howard Gardner) เสนอว่า สติปัญญาของมนุษย์ไม่ได้มีด้านเดียว แต่มีหลายด้านที่มีความสำคัญเท่าเทียมกัน 8 ด้าน ดังนี้

1) ปัญญาด้านภาษา (Linguistic Intelligence) ความสามารถในการใช้ภาษาเพื่อสื่อสาร คิดวิเคราะห์และสร้างผลงานทางวรรณกรรม ปัญญาด้านนี้แสดงออกในคนที่ชอบอ่าน ชอบเขียน ชอบพูดคุย ชอบถกเถียงและชอบเล่าเรื่อง

2) ปัญญาด้านตรรกะและคณิตศาสตร์ (Logical - Mathematical Intelligence) ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ แก้ปัญหา คิดเชิงเหตุผลและเข้าใจความสัมพันธ์เชิงตัวเลข ปัญญาด้านนี้แสดงออกในคนที่ชอบคิดเลข ชอบแก้ปัญหา ชอบคิดวิเคราะห์และชอบทำสิ่งต่าง ๆ อย่างมีระบบ

3) ปัญญาด้านมิติสัมพันธ์ (Spatial Intelligence) ความสามารถในการมองเห็นภาพสามมิติ เข้าใจความสัมพันธ์ของวัตถุในอวกาศและสร้างภาพจินตนาการ ปัญญาด้านนี้แสดงออกในคนที่ชอบวาดภาพ ชอบทำแผนที่ ชอบแกะสลักและชอบเล่นกีฬาที่ต้องอาศัยทักษะการมองเห็น

4) ปัญญาด้านร่างกายและการเคลื่อนไหว (Bodily - Kinesthetic Intelligence) ความสามารถในการใช้ร่างกายในการแสดงออกทางความคิดและอารมณ์ ปัญญาด้านนี้แสดงออกในคนที่ชอบเต้นรำ ชอบเล่นกีฬา ชอบทำกิจกรรมที่ต้องใช้ทักษะทางกายภาพและชอบทำงานที่ต้องอาศัยการเคลื่อนไหว

5) ปัญญาด้านดนตรี (Musical Intelligence) ความสามารถในการสัมผัส เข้าใจและสร้างดนตรี ปัญญาด้านนี้แสดงออกในคนที่ชอบฟังเพลง ชอบร้องเพลง ชอบเล่นดนตรีและชอบทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับดนตรี

6) ปัญญาด้านมนุษย์สัมพันธ์ (Interpersonal Intelligence) ความสามารถในการทำความเข้าใจผู้อื่น ทำงานร่วมกับผู้อื่นและสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับผู้อื่น ปัญญาด้านนี้แสดงออกในคนที่ชอบช่วยเหลือผู้อื่น ชอบทำงานเป็นทีมและชอบทำกิจกรรมที่ต้องใช้ทักษะการเข้าสังคม

7) ปัญญาด้านความเข้าใจตนเอง (Intrapersonal Intelligence) ความสามารถในการทำความเข้าใจตนเอง รู้จักตนเองและบริหารจัดการตนเองได้ดี ปัญญาด้านนี้แสดงออกในคนที่ชอบคิดวิเคราะห์ตนเอง ชอบตั้งเป้าหมายในชีวิตและชอบทำกิจกรรมที่ช่วยให้ตนเองพัฒนา

8) ปัญญาด้านธรรมชาติวิทยา (Naturalistic Intelligence) ความสามารถในการทำความเข้าใจธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและสัตว์ ปัญญาด้านนี้แสดงออกในคนที่ชอบสำรวจธรรมชาติ ชอบศึกษาสัตว์และชอบทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ

สรุปได้ว่า ทฤษฎีพหุปัญญาของการการ์ดเนอร์ ได้ปฏิบัติความคิดเกี่ยวกับสติปัญญาของมนุษย์ไปอย่างสิ้นเชิง โดยแสดงให้เห็นว่า ทุกคนมีสติปัญญาที่แตกต่างกันไปในแต่ละด้านและแต่ละด้านก็มีความสำคัญเท่าเทียมกัน การศึกษาและการเรียนการสอนจึงควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาสติปัญญาทุกด้าน เพื่อให้ทุกคนสามารถประสบความสำเร็จในชีวิต

3. ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม หรือที่รู้จักกันในชื่อทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเชิงพุทธิปัญญา เป็นทฤษฎีที่เสนอว่า การเรียนรู้เกิดขึ้นผ่านการสังเกตพฤติกรรมของผู้อื่นและผลที่ตามมาของพฤติกรรมเหล่านั้น พัฒนาโดย Albert Bandura นักจิตวิทยาชาวแคนาดา ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเน้นถึงบทบาทของการเรียนรู้ทางสังคมในพัฒนาการของมนุษย์ โดยมีพื้นฐานมาจากหลักการ 4 ประการ คือ

1) การเรียนรู้สามารถเกิดขึ้นได้โดยไม่ต้องมีการเสริมแรงโดยตรง บุคคลสามารถเรียนรู้ได้โดยการสังเกตพฤติกรรมของผู้อื่นและผลที่ตามมาของพฤติกรรมเหล่านั้น เช่น เด็กอาจเรียนรู้ว่าไม่ควรวิ่งออกไปกลางถนน โดยการสังเกตว่าพ่อแม่ถูกดุเมื่อทำเช่นนั้น

2) การเลียนแบบเป็นรูปแบบสำคัญของการเรียนรู้ทางสังคม ผู้คนมีแนวโน้มที่จะเลียนแบบพฤติกรรมของผู้อื่นที่พวกเขาเห็นว่าเป็นแบบอย่าง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง หากพวกเขามองว่าแบบอย่างนั้นประสบความสำเร็จหรือมีสถานะทางสังคมสูง

3) การเรียนรู้ทางสังคมสามารถเกิดขึ้นได้ผ่านการสังเกตแบบจำลอง ผู้คนสามารถเรียนรู้ได้โดยการสังเกตแบบจำลอง ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่แสดงโดยบุคคลอื่น แบบจำลองสามารถเป็นคนจริงหรือตัวละครในภาพยนตร์หรือรายการโทรทัศน์ได้

4) ผลกระทบของการสังเกตแบบจำลองสามารถได้รับอิทธิพลจากปัจจัยต่าง ๆ เช่น ลักษณะของแบบอย่าง ผลที่ตามมาของพฤติกรรมแบบจำลอง และลักษณะของผู้สังเกต เป็นต้น ล้วนสามารถส่งผลต่อการเรียนรู้ทางสังคม

สรุปว่า ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมได้รับการใช้เพื่ออธิบายพฤติกรรมที่หลากหลาย ตั้งแต่ความก้าวร้าวไปจนถึงการช่วยเหลือ ทฤษฎีนี้ ยังถูกนำไปใช้ในการพัฒนากลยุทธ์การแทรกแซงต่าง ๆ เช่น การฝึกอบรมทักษะทางสังคมและโปรแกรมการป้องกันความรุนแรง เป็นต้น ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเป็นทฤษฎีที่มีอิทธิพลมากในการศึกษาด้านจิตวิทยาและการศึกษา

การบูรณาการหลักพรหมวิหาร 4 ในการจัดการเรียนรู้

การประยุกต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4 ในการจัดการเรียนรู้ของครูในศตวรรษที่ 21 เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความสมบูรณ์ทั้งด้านร่างกาย จิตใจและสติปัญญากระทำได้ ดังนี้

1. เมตตา เปรียบเสมือนแสงสว่างที่นำทางให้ศิษย์ประสบความสำเร็จ ครูที่เมตตาจะแสดงออกถึงความรัก ความปรารถนาดี ความเอาใจใส่และความห่วงใยต่อศิษย์ทุกคนโดยไม่เลือกปฏิบัติ การมีเมตตาของครูส่งผลดีต่อศิษย์ในหลาย ๆ ด้าน ได้แก่

1.1 **สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่อบอุ่นปลอดภัย** ศิษย์จะรู้สึกสบายใจ กล้าคิด กล้าถาม กล้าแสดงออก โดยไม่ต้องกังวลว่าจะถูกตำหนิหรือตัดสิน ส่งเสริมความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูกับศิษย์ ศิษย์จะเคารพ เชื่อถือและไว้วางใจครู กล้าปรึกษาปัญหาและเปิดใจเรียนรู้จากครู

1.2 **กระตุ้นให้ศิษย์มีวินัย** ศิษย์จะเคารพกฎระเบียบและปฏิบัติตามอย่างเต็มใจ เพราะเข้าใจว่าครูทำด้วยความปรารถนาดี

1.3 **พัฒนาความฉลาดทางอารมณ์** ศิษย์เรียนรู้ที่จะเห็นอกเห็นใจ เข้าใจผู้อื่นและรู้จักควบคุมอารมณ์

2. กรุณา เป็นอาการของการกระทำ หรือการลงมือทำที่ต้องคู่กับเมตตา ครูที่สามารถสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ปลอดภัยและสนับสนุนให้นักเรียนทุกคนรู้สึกสบายใจที่จะเรียนรู้และเติบโต วิธีที่ครูสามารถแสดงความกรุณาในห้องเรียนได้ ได้แก่

2.1 **สร้างความสัมพันธ์กับนักเรียน** ครูควรใช้เวลาทำความรู้จักกับนักเรียนแต่ละคนในฐานะปัจเจกบุคคล เรียนรู้เกี่ยวกับความสนใจ ความท้าทายและเป้าหมายของพวกเขา แสดงให้เห็นว่าคุณห่วงใยพวกเขาอย่างแท้จริง

2.2 **เรียนรู้ ถามไถ่เกี่ยวกับชีวิตของพวกเขา** เสนอความช่วยเหลือเมื่อจำเป็นและเฉลิมฉลองความสำเร็จของพวกเขา ถ

2.3 **สร้างความไว้วางใจกับนักเรียน** ด้วยความซื่อสัตย์ ตรงไปตรงมาและเคารพพวกเขา

3. **มุทิตา** หมายถึง ความปีติยินดี ครูผู้มีมุทิตาจะมีความสุขกับการสอน ส่งผลดีต่อบรรยากาศในห้องเรียน นักเรียนรู้สึกผ่อนคลาย สนุกสนานและพร้อมที่จะเรียนรู้ ดังนี้

3.1 **ตั้งใจสอนด้วยความรักและเมตตา** มองนักเรียนทุกคนในแง่ดี เชื่อมมั่นในศักยภาพของนักเรียน พร้อมที่จะช่วยเหลือและสนับสนุนนักเรียน ครูควรสอนด้วยความตั้งใจ หุ่เมและใส่ใจ นักเรียนจะรับรู้ถึงความรักและเมตตาของครู รู้สึกอบอุ่นใจและอยากเรียนรู้กับครู

3.2 **ชื่นชมและให้กำลังใจนักเรียน** เมื่อนักเรียนทำดี พยายามตั้งใจเรียน แม้จะทำผิดพลาด ครูก็ควรให้คำแนะนำ แก้ไขให้นักเรียนเรียนรู้จากประสบการณ์ นักเรียนจะรู้สึกภูมิใจ มั่นใจและมีกำลังใจที่จะเรียนรู้ต่อไป

3.3 **ให้อภัยและเข้าใจนักเรียน** นักเรียนทุกคนมีความแตกต่างกัน มีจุดแข็ง จุดอ่อนและปัญหาแตกต่างกัน ครูควรเข้าใจและให้อภัยนักเรียน เมื่อนักเรียนทำผิด ครูควรพูดคุยกับนักเรียน หาสาเหตุและแก้ไขปัญหานักเรียนจะรู้สึกอบอุ่นใจ กล้าที่จะบอกปัญหาและพร้อมที่จะปรับปรุงตัว

4. **อุเบกขา** หมายถึง ความวางใจเป็นกลาง ไม่เอนเอียงไปฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ไม่มีความชอบหรือชัง ไม่มีความยินดีหรือยินร้าย ไม่มีความสุขหรือทุกข์ ไม่มีความหวังหรือความกลัว เปรียบเสมือนน้ำนิ่งที่ใสสะอาด สะท้อนภาพความเป็นจริงโดยปราศจากอคติ การนำอุเบกขามาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน เปรียบเสมือนเข็มทิศนำทางให้ครูสามารถจัดการชั้นเรียน ส่งเสริมให้ลูกศิษย์เรียนรู้ พัฒนาตนเองและเติบโตอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนี้

4.1 มองลูกศิษย์ทุกคนอย่างเท่าเทียม ครูควรมีทัศนคติที่เป็นกลาง มองลูกศิษย์ทุกคนด้วยความเมตตาและปรารถนาดี ไม่เลือกปฏิบัติ เข้าใจและเห็นอกเห็นใจความแตกต่างของแต่ละบุคคล

4.2 ส่งเสริมให้ลูกศิษย์ทุกคนมีโอกาสเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพอย่างเต็มที่ ประเมินผลการเรียนของลูกศิษย์อย่างยุติธรรม เป็นกลาง ยึดหลักความถูกต้อง ไม่ลำเอียงเพราะความชอบส่วนตัว ให้คะแนนตามผลงานที่แสดงและความพยายามของลูกศิษย์แต่ละคน อธิบายเกณฑ์การประเมินอย่างชัดเจน

4.3 เปิดโอกาสให้ลูกศิษย์ได้ซักถามและแสดงความคิดเห็น จัดการปัญหาอย่างมีสติ เมื่อเกิดปัญหาในชั้นเรียน ครูควรตั้งสติ วิเคราะห์สถานการณ์อย่างรอบคอบ ควบคุมอารมณ์ ฟังความคิดเห็นของทุกฝ่าย ตัดสินใจอย่างยุติธรรม หาวิธีแก้ปัญหาก็เหมาะสม ส่งเสริมให้ลูกศิษย์เรียนรู้จากประสบการณ์ พัฒนาทักษะการแก้ปัญหาและทักษะการอยู่ร่วมกัน

สรุปว่า หลักพรหมวิหาร 4 มีความจำเป็นกับความเป็นครูในศตวรรษที่ 21 ที่โลกมีแต่ความเจริญก้าวหน้า เกิดการเปลี่ยนแปลงในทุกด้าน โดยเฉพาะด้านเทคโนโลยีที่เป็นไปแบบก้าวกระโดด การแสวงหาความรู้ด้านต่าง ๆ เป็นเรื่องง่าย ความรู้สึกของมนุษย์ที่มีต่อกันก็ลดความเคารพนับถือลงไปด้วย

บทสรุป

การบูรณาการ หลักพรหมวิหารธรรม 4 ได้แก่ เมตตา กรุณา มุทิตาและอุเบกขา เข้ากับกระบวนการจัดการเรียนรู้ในยุคดิจิทัล โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาผู้เรียนในให้มีทั้งความรู้ ความสามารถและคุณธรรมควบคู่กันไป ท่ามกลางบริบทของสังคมไทยที่เทคโนโลยีสารสนเทศและสื่อดิจิทัลเข้ามามีบทบาทอย่างลึกซึ้งในชีวิตประจำวัน ซึ่งการจัดการเรียนรู้โดยอิงหลักพรหมวิหารธรรมช่วยสร้างบรรยากาศแห่งความเข้าใจ เอื้ออาทรและการเคารพความแตกต่างของผู้เรียน โดย เมตตา ช่วยส่งเสริมความเข้าใจและใส่ใจในผู้เรียนทุกคน กรุณา สนับสนุนการช่วยเหลือผู้เรียนที่มีปัญหา มุทิตา ส่งเสริมการร่วมแสดงความยินดีเมื่อผู้เรียนประสบความสำเร็จ และ อุเบกขา ช่วยให้ครูและผู้เรียนมีความสุขเยือกเย็นในการเผชิญกับสถานการณ์ต่าง ๆ

เมื่อหลักธรรมเหล่านี้ถูกบูรณาการเข้ากับทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ได้แก่ ทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม ทักษะสารสนเทศ สื่อและเทคโนโลยี รวมถึง ทักษะชีวิตและอาชีพ จะช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความอบอุ่น ปลอดภัย มีความสุขในการเรียนรู้ และเติบโตเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ มีความรับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัวและสังคมต่อไป

รวมถึง เมื่อได้บูรณาการเข้ากับกระบวนการจัดการเรียนรู้ โดยใช้กรอบแนวคิดจาก ทฤษฎีการเรียนรู้ 3 แนวทางหลัก ได้แก่ ทฤษฎีพฤติกรรมนิยม (Behaviorism) ที่เน้นการเรียนรู้ผ่านการกระทำ การเสริมแรงและการลงโทษ การนำหลัก เมตตาและ กรุณา มาประยุกต์ใช้ช่วยให้ครูสามารถออกแบบพฤติกรรมเสริมแรงเชิงบวกได้อย่างเหมาะสม เช่น การให้คำชมเชย (มุทิตา) เมื่อผู้เรียนแสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ และการควบคุมอารมณ์ตนเอง (อุเบกขา) เพื่อไม่ใช้การลงโทษที่รุนแรงหรือไม่เหมาะสม เป็นต้น ส่งผลให้ผู้เรียนเรียนรู้ในสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการปรับพฤติกรรม ทฤษฎีปัญญานิยม (Cognitivism) มุ่งเน้นกระบวนการรับรู้ การคิด วิเคราะห์และการสร้างองค์ความรู้ การใช้ มุทิตา ช่วยเสริมสร้างแรงจูงใจภายใน เช่น การยินดีและยกย่องเมื่อผู้เรียนเข้าใจหรือสามารถคิดวิเคราะห์ได้อย่างถูกต้อง ขณะเดียวกัน อุเบกขา สนับสนุนให้ครูใช้เหตุผลอย่างสุขุมเมื่อต้องอธิบายหรือแก้ไขความเข้าใจผิดของผู้เรียน โดยไม่ใช้อารมณ์หรือด่วนตัดสินใจ และ ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) ที่เชื่อว่าการเรียนรู้เกิดขึ้นจากการสังเกต เลียนแบบและปฏิสัมพันธ์ทางสังคม การใช้ เมตตาและกรุณา ในความสัมพันธ์

ระหว่างครูกับนักเรียนและระหว่างนักเรียนด้วยกันเอง ช่วยสร้างแบบแผนพฤติกรรมทางสังคมที่ดี เช่น ความเอื้อเฟื้อ การช่วยเหลือกัน เป็นต้น ขณะเดียวกัน มุทิตา ช่วยให้ผู้เรียนมีทัศนคติเชิงบวกต่อความสำเร็จของผู้อื่น และ อุเบกขา เสริมสร้างความสามารถในการยอมรับความแตกต่างและจัดการอารมณ์ตนเองเมื่อเผชิญแรงกดดันทางสังคม

การบูรณาการหลักธรรมกับทฤษฎีการเรียนรู้ดังกล่าว ส่งผลให้กระบวนการเรียนรู้ไม่เพียงแต่เน้นพัฒนาความรู้หรือทักษะเท่านั้น แต่ยังพัฒนาคุณลักษณะด้านจิตใจ อารมณ์และพฤติกรรม ทำให้ผู้เรียนมีทักษะชีวิต ความรับผิดชอบและเติบโตเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพในสังคมยุคใหม่อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

รายการอ้างอิง

- จิตติรัตน์ แสงเลิศอุทัย และคณะ. (2563). การเรียนรู้จากการปฏิบัติ. *วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี*, 10(3), 155-163.
- วาสนา จินดาสวัสดิ์. (2564). ระบบการดูแลช่วยเหลือนักเรียนตามหลักพรหมวิหาร 4. *วารสารบวรสหการศึกษาและมนุษยสังคมศาสตร์*, 2(2), 33-40.
- พระวิเทศพรหมคุณ. (2565). *วิทยาการการสอนสังคมศึกษา*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาทักษักดิ์ ปญญาจุฑาโณ (บุญชัย). (2566). แนวทางการส่งเสริมการครองคนตามหลักพรหมวิหาร 4 สำหรับผู้บริหารการศึกษาในศตวรรษที่ 21. *วารสารมณีเชษฐาราม วัดจอมมณี*, 5(3), 100-117.
- มาลินี จุฑารพ. (2566). *จิตวิทยาการเรียนการสอน* (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สมชาย รัตนทองคำ. *ทฤษฎีการเรียนรู้พื้นฐาน*. สืบค้น 12 พฤษภาคม 2567, จาก <https://ams.kku.ac.th/aalearn/resource/edoc/tech/3learntheory.pdf>
- สมศักดิ์ ดลประสิทธิ์. (2564). แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนากำลังคนใน ศต. ที่ 21. *คุรุสภาวิทยาจารย์*, 2(1), 1-15.
- สุรพล ศรีสุขุม. (2562). *ทฤษฎีการเรียนรู้และการสอน* (พิมพ์ครั้งที่ 25). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุรศักดิ์ พงศ์พันธุ์สุข. 20 *ยอดนักวิทยาศาสตร์ผู้ทรงอิทธิพล* (2). สืบค้น 12 พฤษภาคม 2567, จาก <http://nkc.tint.or.th/nkc53/content/nstkc53-019.html>
- Carlos Boonsupa (คาลอส บุญสุภา). (2564). *การเสริมแรงและการลงโทษ (B.F.Skinner)*. สืบค้น 12 พฤษภาคม 2567, จาก <https://sircr.blogspot.com/2021/05/bfskinner.html>